

Särskild arkeologisk utredning

Norrfors 4:2 m.fl., Umeå socken och kommun
Västerbottens län.

Västerbottens museum/Uppdragsverksamheten
Olof Östlund 2003

Innehåll

Inledning

Sammanfattning

Syfte

Utredningsområdet

Metod

Resultat

Administrativa uppgifter

Referenser

Bilagor

Inledning

Med anledning av att Vägverket planerar nybyggnad av parallellväg till Europaväg 12 vid Norrfors har länsstyrelsen i Västerbottens län, med stöd av lagen om kulturminnen m.m (KML), (1988:950), 2 kap 11 §, beslutat att en särskild arkeologisk utredning ska utföras. Utredningen utfördes under vecka 37, 2003 av Västerbottens museum på uppdrag av Vägverket Region Norr. Utredningen utfördes i syfte att klargöra om tidigare okända fornlämningar kommer att beröras inom den nya vägsträckningen.

Ansvarig för utredningsuppdraget är Jans Heinerud, Västerbottens museum. Arbetet i fält utfördes av Olof Östlund, Västerbottens museum, samt Jimmy Jonsson och Richard Brander (praktikanter). Rapportarbetet är utfört av Olof Östlund.

Sammanfattning

Vägverket har för avsikt att minska antalet vägtrummor över Idebäcken och tänker därför flytta nuvarande byaväg i Norrfors, närmare E 12.

Med anledning flera kända fornlämningar i närområdet och platsens topografiska läge fanns anledning att utreda om den planerade vägen skulle komma att beröra hittills okända stenåldersboplatser.

Några fornlämningar kunde dock inte påträffas längs med den planerade nya sträckningen av Norrfors byaväg, varken i eller under åkrarnas matjord.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att undersöka om oregistrerade fornlämningar skulle komma att beröras av den nya vägsträckningen.

Utredningsområdet

Området ligger söder om E 12, väster om Idebäcken, ett biflöde som ansluter till Umeälven nedströms Norrfors. Idebäcken bildar tillsammans med Umeälven två ravinliknande dalgångar vars stränder varit intressanta för mänsklig verksamhet under lång tid. Ovanför de branta sluttningarna mot vattnet finns flacka områden som lämpar sig väl för bosättning. Utredningsområdet ligger på en sådan plan yta, samt i en sluttning ned mot Idebäcken i öster. Även den branta sluttningen på andra sidan Idebäcken berördes. Den flacka ytan ligger idag 66-67 m över havet, och hela området används idag till åker och betesmark.

I området finns, förutom hållristningslokalerna (RAÄ 365, Umeå socken) i Norrforsen, även ett flertal stenåldersboplatser, bl.a. en stenåldersboplatser (RAÄ 226) som undersöktes 1986 av Umeå universitets arkeologiska institution (1986, Ramqvist). Boplatser ligger ca 200 m sydväst om det nu aktuella utredningsområdet och på 66 m höjd över havet. Boplatser innehöll kvarts- och kvartsskiffer-, kvartssit- och flintmaterial. Lösfynd i åkermarken ledde till att boplatser upptäcktes 1977, och genom åren påträffades fler fynd vid åkerbruket. Boplatser

är daterad till 2800 f.Kr. (okalibrerad), tidsbestämd med hjälp av fyndmaterial och landhöjningsdatering.

Hällristningslokalen ligger ca 400 m söder om utredningsområdet. Den ö som bär hällristningarna ligger som lägst drygt 52 m över havet och kan därför, med landhöjningen i åtanke, inte vara äldre än ca 2100 f.Kr. (okalibrerad).

Det aktuella utredningsområdet ligger intill en gammal havsvik nära Umeälvens dåtida utlopp, på samma höjdläge som 1986 års undersökningar.

I den planerade vägens sträckning, i den del som kommer att bli avfartsväg till den närbelägna bondgården i söder, fanns enligt ägaren till gården en smedja från 1900-talets första hälft. I övrigt hade han inga minnen av att ha plöjt upp några fornyfynd på de aktuella åkrarna.

Metod

Utredningen påbörjades med en genomgång av fornlämningsregister och kartor, samt av den tidigare undersökningsrapporten från 1986. Fältarbetet skedde i form av schaktning med grävmaskin längs de delar av den nya vägens sträckning som låg på den flacka/svagt sluttande marken. Den schaktade sträckan motsvarar ca 300 m och schakten togs upp i en bredd av 4-6 m längs med vägsträckningen. Schakten grävdes skiktvis med maskinen ner till matjordens botten, och sedan ytterligare en decimeter. På några sträckor djupgrävdes sedan schakten ytterligare 0,2-0,3 m för att kontrollera att ursprungliga marklager inte blivit övertäckta av erosion.

Under fältarbetet bröt vägverket en provisorisk väg, i den branta östliga slutningen ned mot Idebäcken, för att leda om biltrafiken under arbetet med E12. Schaktkontroller gjordes även där av Västerbottens museums personal allteftersom vägverkets personal schaktade bort jordmassor.

Vid fynd av färgningar eller stensamlingar avbröts grävmaskinsschaktningen och en försiktigare framrensning med spade och skårslev utfördes. Jordsond och "Skellefteåpik" användes också, för att se marklagerföljder och för att söka efter sten under markytan.

Färgningen samt stensamlingarna beskrevs och inprickas på karta (bil. 1). Fotografier togs under utredningens gång med digitalkamera och kamera med svartvit film. Fotografierna förvaras vid Västerbottens museum.

Resultat

Utredningsområdet har under relativt lång tid varit odlingsmark och de ursprungliga markytorna är därmed sedan länge bortplogade. Man kunde därmed förutsätta att de lämningar som eventuellt fanns utgjordes av rester efter t.ex. härdar och kokgropar. Om en boplats funnits inom utredningsområdet, borde emellertid fynd av avslag och skärvsten ha påträffats redan i matjorden, vilket var fallet i undersökningen av RAÄ226. Inga sådana fynd gjordes emellertid här.

Marken bestod av 0,2-0,3 m matjord ovanpå de av plogen opåverkade markskikten. I slutningen mot öster blev matjordslagret upp till 0,4-0,5 m tjockt p.g.a. utplaningen som skett med plogen över krönkanten. Under matjorden dök alv upp tämligen omgående, ibland med ett tunt skikt rostjord ovanpå. Jordmånen var mjällig/lerig. Under alven kom sedan efter någon decimeter blågrå lera. Inga lämningar efter förhistoriska aktiviteter påträffades heller under matjorden.

Det enda som bröt av från mönstret med 2-3 decimeter matjord ovanpå rostjord eller alv, var en rödfärgning ca 6 m väster om den blivande korsningen/infarten mot bondgården. Fläcken är ca 0,7 x 0,4 m stor och 0,05 till 0,1 meter djup samt skulle kunna vara färgad av rödockrakorn. Järnoxiden i ytan färgar kraftigt när man mosar den. Emellertid saknas fynd i och omkring ytan. Ett jordprov togs för att säkra en eventuell analys av kornen i den röda jorden vid ett senare tillfälle.

Efter tillfartsvägen mot bondgården, påträffades 52 m söder om den nuvarande byavägen en gles ansamling av delvis skörbrända stenar. Ansamlingen mätte 1,2 x 1,2 m och låg under matjorden. Inget kol, eller rödbränd sand fanns intill stenarna. Däremot fanns bland stenarna något som liknade malm, som eventuellt kan kopplas till smedjan som hittades ytterligare 27 m söderut.

Smedjan syntes i schaktkanten som, en 5 x 4 m stor yta, rikligt färgad med kol. Här påträffades sintrat material, tegel, porslin och förkolnade kvistar. I hörnet på byggnaden hittades ytterligare skärvstensansamling 0,3 m i diameter, här tätt packad med inblandning av tegel.

Ingenting hittades längs den planerade vägsträckningen som kan bedömas som fast fornlämning. Vid kontroll av den provisoriska väg som vägverket bröt i slutningen framkom inte heller här några spår efter fornlämningar.

Fig 1: Den röda fläcken med rödockraliknande korn.

Fig 2: Den nya vägen kommer att gå uppför branten, genom ladan. Europaväg 12:s övergång över Idebäcken i bakgrunden.

Administrativa uppgifter

Vbm dnr: 295/03

Länsstyrelsens beslut dnr: 431-10352-2003

Län: Västerbotten

Kommun: Umeå

Socken: Umeå

Fastighet: Norrfors 4:2 m.fl.

Ekonomisk karta: 20 K 8 b

Uppdragsgivare: Vägverket Region Norr

Uppdragsansvarig: Jans Heinerud

Fältarbetspersonal: Olof Östlund (Jimmy Jonsson och Richard Brander praktikanter)

Rapportansvarig: Olof Östlund

Planering & arkivgenomgång: 8/9 (ett halvt dagsverke)

fältarbetstid: 8/9 – 11/9 (tre dagsverken)

Rapporttid: 11/9 – 12/9 (ett och ett halvt dagsverke)

Utredd yta: ca 1500 m²

Öppnade grävmaskinsschakt: ca 1500 m²

Fotografier: Digitala bilder och svartvita negativbilder. Förvaras på Västerbottens museum.

Referenser

- Fornlämningsregistret

- Ramqvist P. 1986: *Rapport. Arkeologisk undersökning av stenåldersboplats. Boplats nr 226, Norrfors, Umeå sin, Västerbotten.* Umeå Universitet. Arkeologiska institutionen.

Bilagor

Bilaga 1. Karta över utredningsområdet

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

Box 6083, 906 03 Umeå
Telefon 090-17 18 00. Telefax 090-77 90 00.
info@vasterbottensmuseum.se
www.vasterbottensmuseum.se